

Introducció

Introducció

Des de l'aprovació del Conveni europeu del paisatge, l'octubre del 2000, els països signants han anat adaptant progressivament els seus respectius marcs legals i institucionals per tal de donar resposta als principis d'aquest tractat. Les modificacions succeïdes en aquests àmbits s'han produït a escala estatal, regional i local. Però els principis del Conveni també han suposat un canvi en la manera d'entendre el paisatge, al mateix temps que han redefinit el rol de tots els actors territorials en la seva gestió i ordenació. El text dona una gran importància a la participació ciutadana impulsada des de l'administració. Però, a banda d'aquests processos "clàssics", estan apareixent arreu d'Europa nous projectes i iniciatives de paisatge liderades per la societat civil –o en què aquesta n'és el pilar– i en què, en canvi, l'administració té un rol més aviat d'interlocutor, de suport o, fins i tot, de beneficiari. Aquest document fa un recull de deu experiències ciutadanes de gestió del paisatge desenvolupades en el continent europeu.

El Conveni europeu del paisatge

El Conveni europeu del paisatge ha aportat una nova mirada holística sobre el paisatge i que ha implicat tots els nivells de la societat en la seva gestió i ordenació. Gràcies al Conveni, per primera vegada es posa per escrit la responsabilitat que té tota la societat (administració pública, investigadors, societat civil, etc.) en la gestió, protecció i planificació del paisatge. I fa un especial i innovador èmfasi en el rol de la ciutadania vers el paisatge, tant en el dret que té de gaudir-lo (i que sigui de qualitat) com en el dret que té de ser part activa de la seva transformació i millora. En aquest nou context, la societat civil ha pres part activa de la gestió i planificació del territori, sovint implicant-se en processos de participació ciutadana i concertació impulsats des de les diverses administracions públiques, però també liderant iniciatives pròpies.

Així, han proliferat arreu d'Europa les iniciatives ciutadanes que han vist en el paisatge i en els seus múltiples valors una oportunitat per reforçar la seva

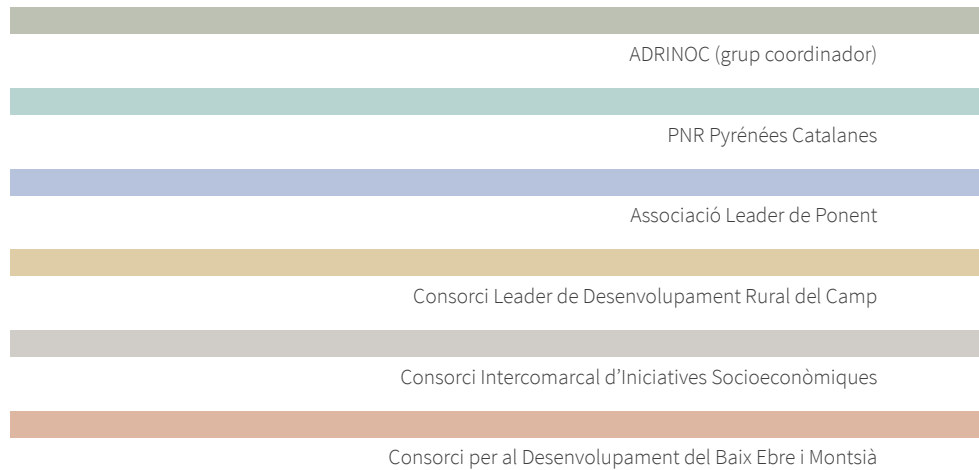
identitat local, millorar la seva autoestima territorial i, en definitiva, caminar vers una millor qualitat de vida. A Catalunya en tenim mostres rellevants, com la Wikipedra o la Candidatura a Patrimoni de la UNESCO del Priorat-Montsant-Siurana –ambdues recollides en el present document–. És també una evidència la visió del paisatge com a generador de riquesa i desenvolupament local.

La publicació s'estructura en tres parts. En aquesta primera es posa en context la publicació en el marc del projecte COL-LABORAxPAISATGE, i tot seguit se n'explica el contingut i els seus objectius principals. Seguidament s'expliquen els criteris que s'han seguit per escollir els projectes i es presenta una breu descripció de les iniciatives i experiències seleccionades, que s'acompanya d'un mapa amb la seva localització geogràfica. Tanca aquesta primera part l'explicació de l'estructura general de les fitxes que han servit per descriure els projectes. La segona

part inclou les fitxes de deu iniciatives ciutadanes vers el paisatge en què la societat civil té un paper molt destacat. Són projectes d'èxit sorgits en diverses realitats territorials d'Europa, però amb el comú denominador de ser resultat d'una nova visió del paisatge. La publicació es tanca amb una darrera part on s'aporten un seguit de reflexions que permeten dibuixar aquells factors d'èxit dels projectes, així com aquells aspectes que cal continuar treballant per tal de garantir-ne la viabilitat futura i la possible aplicació en altres territoris.

Mapa dels Grups d'acció local que participen en el projecte

Figura 1

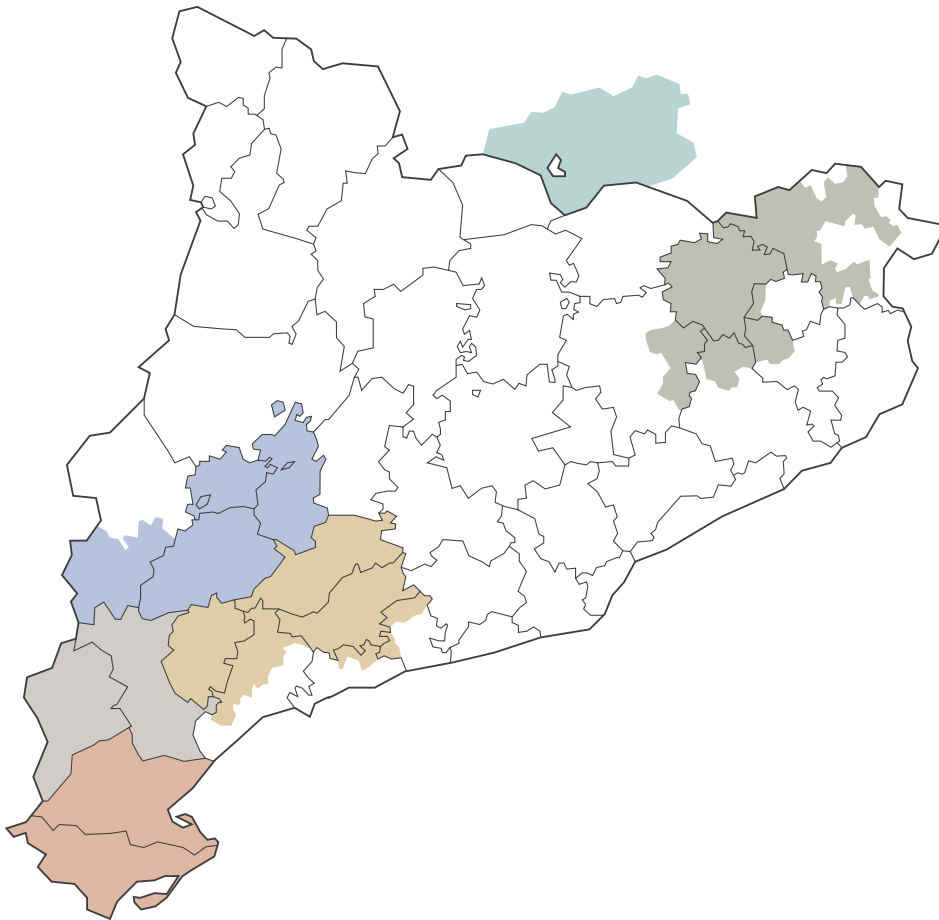
El projecte de cooperació Col·labora x Paisatge

Aquesta publicació s'emmarca dins el projecte de cooperació COL·LABORAxPAISATGE “Desenvolupament rural a través del paisatge i la col·laboració ciutadana (construccions de pedra seca)”, coordinat per l'Associació pel Desenvolupament Rural Integral de la Zona Nord-Oriental de Catalunya (ADRINOC¹) amb l'assessorament i el suport tècnic de l'Observatori del Paisatge de Catalunya.

Aquest projecte de cooperació és fruit de l'aplicació de l'estratègia definida per ADRINOC per al període Leader 2014-2020, en què el paisatge apareix com una línia transversal d'actuació. Com tots els altres projectes que es desenvolupen en el marc de la metodologia Leader, l'objectiu principal és afavorir el desenvolupament econòmic i social de les àrees que en formen part. En aquest sentit, les experiències de desenvolupament rural empreses durant les darreres dècades han demostrat que tenen més èxit si es duen a terme a partir de la idiosincràsia de cada territori.

Seguint aquestes premisses, el projecte de cooperació COL·LABORAxPAISATGE s'ha centrat en un dels elements més tangibles que configuren els paisatges rurals de Catalunya: les construccions de pedra seca². Els paisatges de la pedra seca, sovint poc valorats per la seva manca de monumentalitat en relació amb altres elements patrimonials (esglésies, castells, etc.), són resultat de la simbiosi entre les poblacions rurals i el seu entorn i, per tant, no es poden concebre sense la societat que hi viu. Per aquest motiu, des d'ADRINOC s'entén que, també en el present, la implicació de la societat en el coneixement, la gestió i la preservació d'aquest paisatge ha de permetre desenvolupar eines i actuacions que generin un benefici en el patrimoni, alhora que una activitat econòmica en el territori.

Així doncs, l'objectiu estratègic del projecte és donar valor a les construccions de pedra seca i el seu paisatge com a mitjà per fomentar el desenvolupament rural amb la col·laboració dels ciutadans i la societat civil.

Aquest objectiu estratègic es desenvolupa a través d'aquests objectius generals:

1. Crear eines per facilitar l'accés a les construccions de pedra seca.
2. Reivindicar el patrimoni de pedra seca.
3. Divulgar la tècnica constructiva de la pedra seca i les oportunitats econòmiques que genera per als territoris rurals.
4. Afavorir el diàleg i la intercooperació entre la societat civil i l'administració per afrontar projectes conjunts en relació amb el paisatge i la pedra seca.
5. Comunicar i concedir valor al paisatge com a element de dinamització dels territoris rurals.

El present document *Paisatge, desenvolupament rural i ciutadania. Bones pràctiques de col·laboració ciutadana en la gestió del paisatge a Europa* correspon al desenvolupament de l'objectiu número 4.

En aquest projecte de cooperació, a part de l'Associació ADRINOC, hi estan implicats altres grups d'acció local de Catalunya. Així, el projecte es desenvolupa en els territoris d'influència dels cinc grups d'acció local de Catalunya següents: ADRINOC, Consorci Leader Desenvolupament Rural del Camp, Consorci per al Desenvolupament del Baix Ebre i Montsià, Associació Leader de Ponent i el Consorci Intercomarcal d'Iniciatives Socioeconòmiques Ribera d'Ebre – Terra Alta, que inclouen municipis de vint comarques de Catalunya: Alt Camp, Alt Empordà, Baix Camp, Baix Ebre, Baix Penedès, Conca de Barberà, Garrigues, Garrotxa, Gironès, Montsià, Osona, Pla de l'Estany, Pla d'Urgell, Priorat, Ribera d'Ebre, Segrià, Selva, Tarragonès, Terra Alta i Urgell.

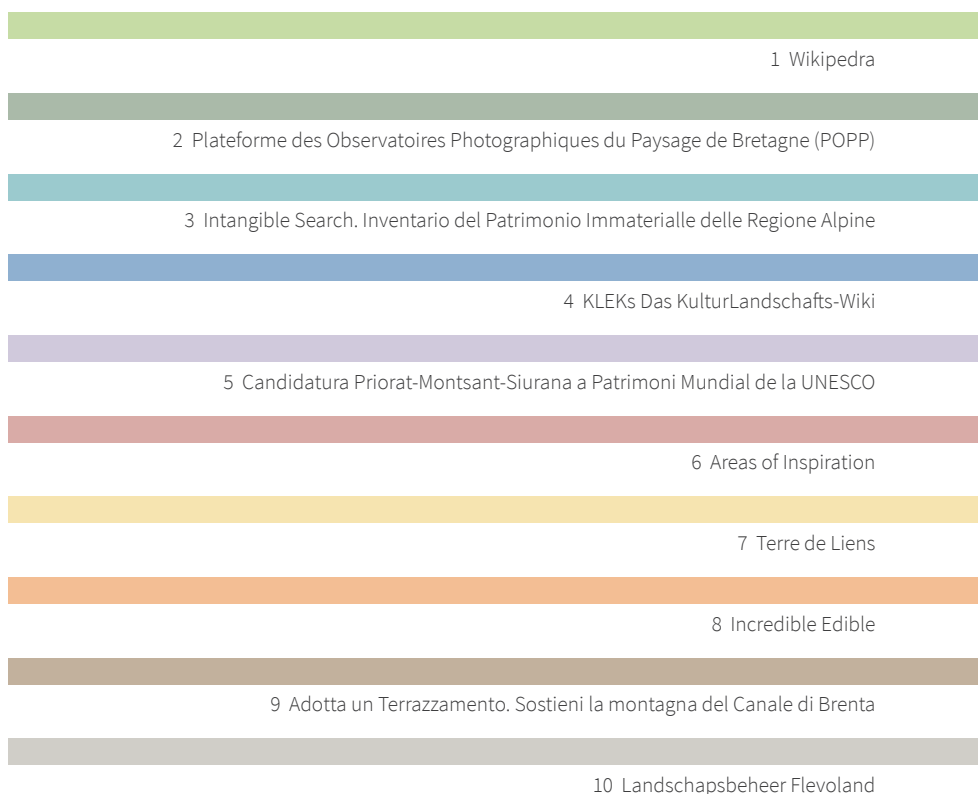
Fora de Catalunya, a nivell europeu, el projecte també té un soci francès, el Parc Naturel Régional des Pyrénées-Catalanes.

¹ L'Associació per al Desenvolupament Rural de la Zona Nord-Oriental de Catalunya (ADRINOC) és una entitat sense ànim de lucre creada per gestionar l'aplicació de la metodologia LEADER en el seu àmbit territorial i que compta amb la representació dels principals agents públics i privats del territori. És un dels 11 Grups d'Acció Local (GAL) existents a Catalunya per al període 2014-2020.

² Les construccions de pedra seca són elements arquitectònics populars construïts únicament amb pedra, és a dir, sense l'ús de cap argamassa, morter o altre material d'unió entre les diferents peces.

Localització de les iniciatives
analitzades i la seva àrea d'influència

Figura 2

Continguts i estructura del document

El document *Paisatge, desenvolupament rural i ciutadania. Bones pràctiques de col·laboració ciutadana en la gestió del paisatge a Europa* fa una selecció de deu bones pràctiques de col·laboració ciutadana en la gestió i ordenació del paisatge que s'estan duent a terme a nivell europeu.

Els objectius d'aquest document són:

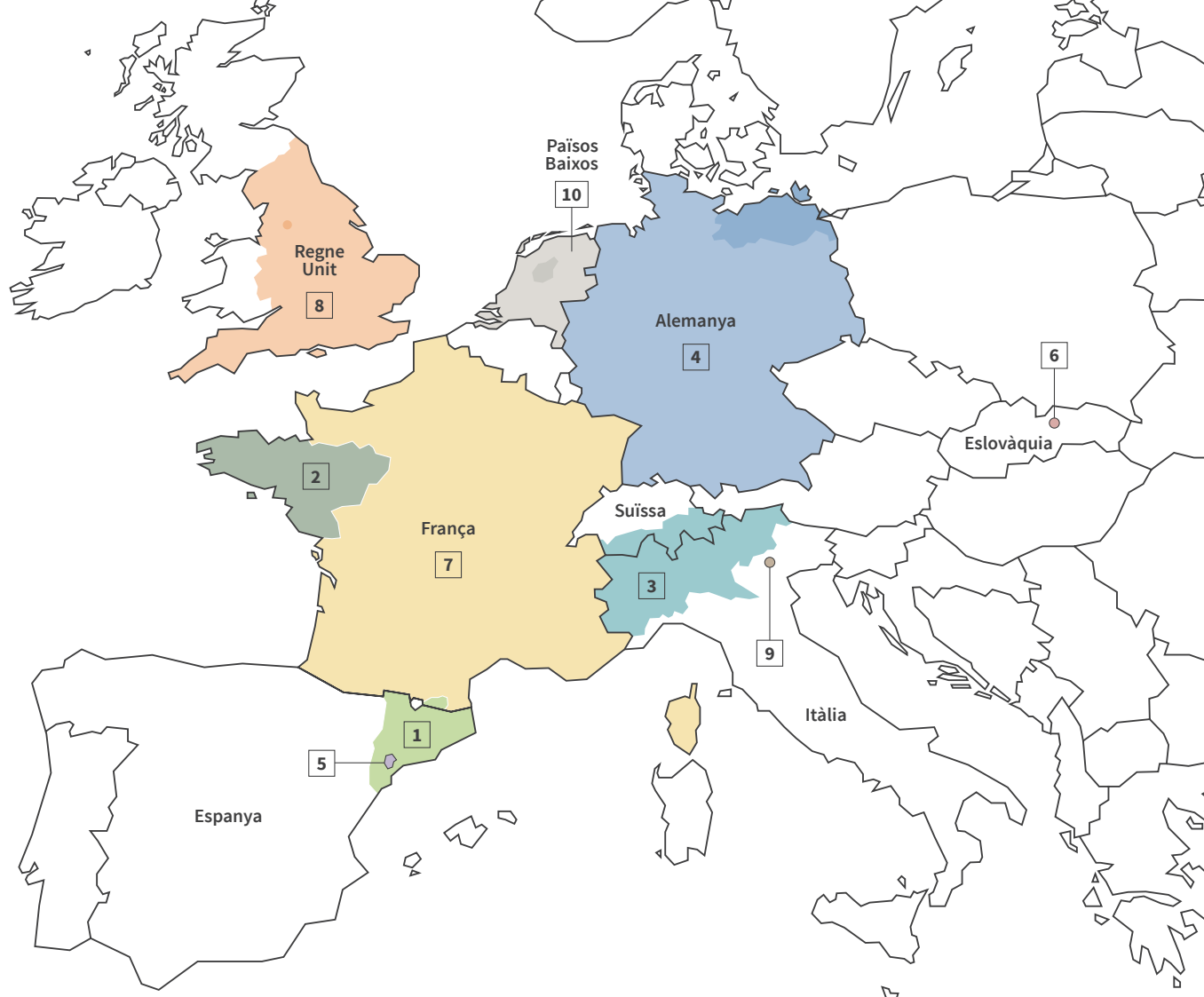
- Conèixer algunes de les iniciatives ciutadanes d'èxit que s'estan impulsant arreu d'Europa vers la gestió del paisatge o que tenen el paisatge com a mecanisme de desenvolupament territorial.
- Aportar noves idees i eines per al desenvolupament de futurs projectes relacionats amb el paisatge basats en la generació de sinergies entre la societat civil i l'administració, en especial en entorns rurals.
- Contribuir a l'intercanvi d'experiències amb altres territoris europeus en relació amb bones pràctiques ciutadanes vers el paisatge.

Per a l'elaboració d'aquesta publicació, el criteri de base del qual s'ha partit ha estat la cerca d'**iniciatives ciutadanes que actualment estiguin actives i que no siguin accions puntuals**. Es presenten, doncs, iniciatives que tenen una trajectòria temporal més o menys llarga, però que en definitiva han estat concebudes perquè romanguin en el temps. D'altra banda, s'han buscat **projectes innovadors** ja sigui per les eines que utilitzen, per l'enfocament que fan del paisatge o pel seu sistema organitzatiu. Per tant, no s'han tingut en compte aquelles experiències de participació ciutadana desenvolupades a l'entorn de l'elaboració de documents i lleis impulsades des de l'administració, ja que són experiències útils però de les quals la societat civil, malgrat tenir un rol important, no és la impulsora. D'altra banda, tampoc s'han tingut en compte aquells moviments socials de salvaguarda d'espècies, patrimoni o paisatges.

A nivell territorial s'ha cercat la **representativitat del màxim de contextos**

europeus, per això s'han escollit projectes de set països diferents. Les seves diferents històries han marcat el grau de mobilització i iniciativa de les societats civils vers el territori. Apareixen projectes de l'Europa mediterrània, de l'Europa occidental i de l'Europa de l'est. Per últim, l'altre criteri que s'ha seguit ha estat el d'incloure projectes amb camps d'actuació de **diferents escales**. Per això, tant hi ha projectes d'àmbit local com d'àmbit regional i estatal.

El recull consta de deu fitxes i en cadascuna s'hi descriu una iniciativa ciutadana o un projecte en què la societat civil hi té un paper molt destacat. Es comença amb una iniciativa desenvolupada a Catalunya: la Wikipedra, l'inventari participatiu de la pedra seca 2.0 impulsat des de l'Observatori del Paisatge de Catalunya en col·laboració amb l'Associació Drac Verd de Sitges. La segona iniciativa que es presenta és la Plateforme des Observatoires Photographiques du Paysage de Bretagne, sorgida a la regió

de la Bretanya francesa, i vol oferir una infraestructura en línia que posi al mateix nivell els observatoris fotogràfics professionals i els observatoris fotogràfics participatius d'aquesta regió. La següent fitxa descriu el projecte italià Intangible Search, un inventari que, a través de la participació ciutadana, cataloga el patrimoni immaterial de les regions dels Alps italians i suïssos. A continuació es presenta el sistema d'informació geogràfica KLEKs, un projecte alemany que gràcies també a la participació ciutadana està generant una base de dades geolocalitzades dels múltiples elements que formen el paisatge cultural alemany. Després es descriu la candidatura de la UNESCO Priorat-Montsant-Siurana a Patrimoni Mundial de la Humanitat, experiència d'implicació ciutadana per excel·lència en què el paisatge s'ha vist com una font de riquesa per al territori. La següent iniciativa és la xarxa Areas of Inspiration, un seguit de trobades que, mitjançant l'art, el paisatge i els intercanvis entre la població local i

els artistes, vol contribuir al desenvolupament local dels territoris rurals d'Eslovàquia, Rússia i el Kazakhstan. Tot seguit es presenta Terre de Liens, un projecte francès que, a través de les seves federacions regionals, vetlla per la recuperació de terres agrícoles a tot França. Al Regne Unit, hi ha la iniciativa Incredible Edible, que amb gran èxit ha conreat fruites, verdures i hortalisses en els espais públics de la ciutat de Todmorden perquè aquestes siguin compartides per tota la població. La següent fitxa ens porta de nou fins a Itàlia, on el projecte Adotta un Terrazzamento nel Canale di Brenta cerca la recuperació d'antigues terrasses agrícoles de la muntanya del canal del riu Brenta. Finalment, a Holanda hi ha l'organització Landschapsbeheer Flevoland, la fitxa de la qual ens permet visualitzar la capacitat d'organització del voluntariat per emprendre projectes de millora del paisatge i l'entorn.

Les fitxes s'estructuren en set apartats, precedits d'un quadre amb les dades

bàsiques del projecte: nom del projecte, regió i país d'origen, àmbit geogràfic d'aplicació, data d'inici del projecte, els seus impulsors i la seva pàgina web. En el primer apartat es descriuen les línies generals del projecte i tot seguit se n'explica l'origen. A continuació es presenten els objectius principals. La següent secció és la part central de la fitxa i és allà on es descriu com es vehicula la implicació ciutadana de cada projecte. Els resultats obtinguts de la tasca de la ciutadania i dels organismes que hi donen suport s'expliquen seguidament, en l'apartat de resultats. Per tancar la descripció dels projectes hi ha un espai dedicat a presentar altres sinergies que s'han generat gràcies a la iniciativa (principalment aplicacions i potencialitats presents i futures en la gestió, planificació i/o ordenació del paisatge). Finalment s'assenyalen quines han estat les fonts consultades i els documents que permeten ampliar la informació aportada sobre cadascuna de les iniciatives.